

Proč se doposud nekonala konference pedagogů o problematice školního šikanování?

(MICHAL KOLÁŘ)

Vážení hosté, vážení přítomní, vážené dámy, vážení pánové, zdravím vás a vítám na 1. celostátní konferenci zaměřené na problém ŠKOLNÍHO ŠIKANOVÁNÍ. Dovolte mi, abych v úvodu řekl dvě samostatné poznámky k tématu. První bude zamýšlení nad tím, proč se doposud nekonala konference českých pedagogů k tak závažné problematice. Ve druhé nastíním počátek otevření problému šikanování v ČR a ve světě.

Školní šikanování představuje velmi starý fenomén, jistě starý jako škola sama. Je proto pozoruhodné, jak dlouho unikal pozornosti pedagogů i dalších odborníků, a to nejen u nás, ale v celém světě. Tato „slepota“ má jistě své příčiny.

Za jednu z nich považují skutečnost, že šikanování může být odrazem skryté tváře člověka. Tato druhá tvář je sice skryta, ale patří k nám, je naší součástí. Mám na mysli krutost a destruktivitu, která je v určité míře zakódována v každé lidské bytosti. Šikanování většinou neprovádějí nemocné a šílené zrůdy, ale obyčejní a slušní lidé – v případě školního šikanování převážně normální kluci a holky. Nechci používat silné příměry, ale obdoba s holocaustem (s největší šikanou v dějinách) se přímo nabízí. Také tehdy nepáchali zlo lidé z jiné planety, ale obyčejní slušní lidé. Když američtí psychologové Milgram a Zimbardo svými experimenty tuto skutečnost vědecky prokázali, vyvolali bouři nevole ze strany svých kolegů. Někteří až nenávisťně jejich výsledky zpochybňovali. Milgram k tomu řekl: „*Důvodem proč mě kritizují není moje metodika, ale výsledek.*“ Myslel tím poznatek, ke kterému došel: za určité ojedinelé konstelace obyčejných podmínek může kdokoliv z nás slušných lidí páchat zlo – tedy i šikanovat.

Někteří z vás znají moji klasifikaci pěti stadií šikanování. Jde o to, že onemocnění skupiny šikanováním má svoji vnitřní dynamiku a svůj zákonitý vývoj. Postupuje od zárodečné podoby, tzv. *ostrakismu*, ke stadiu nejvyššímu, tzv. *totalitě*. Přičemž se zárodky šikanování se můžeme setkat prakticky všude, tedy i ve školách. Dalo by se říci, že představují jakousi statistickou normu.

Stačí velmi málo – tajemný přesmyk, jehož mechanismu moc nerozumíme – a z počáteční podoby „legračního“ opakovaného ubližování slabšímu se stane pokročilá, tzv. *dokonalá šikana*. A poté se upřímně divíme, proč chlapec v Ostravě vyskočil z 8. patra a trvale se zmrzačil (zůstal na vozíčku), proč byl chlapec v Chomutově zkopán svými spolužáky až se pomočil, pokálel a zůstal ležet na zemi s těžkým vnitřním zraněním, proč se některé krásné a nadané děti na gymnáziu zhroutily a dostaly invalidizující diagnózy z oblasti úzkostných poruch, proč je oběť šikanování již osm měsíců hospitalizována na uzavřeném psychiatrickém oddělení a je léčena elektrickými šoky, proč se matka oběti zhroutila a otec je na dně, proč se chlapec v Drnovicích zastřelil (kromě dědečka však nikdo nechce vidět souvislosti se šikanováním), a tak bych mohl pokračovat.

Domnívám se, že v současnosti převládají dva hlavní trendy postojů k šikanování. Šikanování se buď tabuizuje, popírá, nebo podceňuje a zlehčuje. Je až tragikomické, jak se fakta o šikaně předkládají v konejšivé a příkrášlené formě. Vzpomínám si v tomto smyslu na mluvčího prezidenta Havla pana Ladislava Špačka, který se vyjadřoval k šikaně u Hradní strážce (12. 12. 01 na ČT 1): „*Pan prezident přijal výsledky vyšetřování s uspokojením, protože se prokázalo, že míra šikanování, ale řekněme spíše míra tzv. mazácké vojny, je u Hradní strážce v souladu jaksi s mírou, která je běžná u všech ostatních útvarů Armády ČR.*“ Toto prohlášení je jasnou zprávou: šlo pouze o mazácké praktiky, které byly v normě. Mohu to doplnit slovy mazáků: „*Jeho strašně bavilo tančit nahej na skříní.*“

Představme si, co pak má říkat ředitel nebo učitel, jestliže morální autorita, jako je Václav Havel, vyjadřuje takovýto názor. Před týdnem jsem se setkal s jednou z častých odpovědí pedagoga. Rodiče prosili třídní učitelku ve 2. třídě o pomoc, protože je jejich dítě šikanováno. Paní učitelka jim odpověděla: „*Děti si musejí zvykat, život je tvrdý.*“

Nyní se dostávám k tomu hlavnímu – k odpovědi na otázku, kterou jsem položil v úvodu. Myslím, že lidskou přirozeností je bránit se otevírání bolestivých problémů, což se pravděpodobně odrazilo i v doposud neuskutečněném setkání pedagogů nad tímto závažným tématem, jakým šikanování je. (Výjimkou byl 110. klinicko-psychologický den, který se konal před dvěma lety a který jsem měl tu čest koordinovat. Zájem byl obrovský, převážně však ze strany psychologů a lékařů.)

Jsem proto rád, že se uspořádáním první celostátní konference Školní šikanování podařilo společně tuto bariéru překonat. Děkuji obzvláště prof. Chráskovi, vedoucímu katedry pedagogiky, doktoru Bůžkovi a zdejšímu vedení fakulty. Díky nim se na půdě Pedagogické fakulty UP v Olomouci uskutečnilo průkopnické interdisciplinární set-

kání lidí, kteří se dlouhodobě snaží se šikanováním bojovat. Všem aktivním účastníkům děkuji za to, že přijali pozvání na konferenci vystoupit. Děkuji také všem, kteří přišli. Doufám, že toto první setkání položilo základ tradici, která se rozvine příští rok, ať již zde, nebo na půdě jiné instituce.

Závěrem bych rád upozornil a opověděl na dvě otázky.

Jaký je výskyt šikanování na školách?

Ve druhé polovině roku 2001 proběhl (první a poslední) celonárodní výzkum výskytu šikanování na základních školách. Šetření ukázalo, že v České republice je šikanováno přibližně 41 % žáků (Havlíková – Kolář, 2001).

Prakticky to znamená, že školní šikanování (ať si to přiznáváme, či nikoliv) je závažný celospolečenský problém, který by měl být neodkladně řešen.

Jaká je připravenost pedagogů a dalších odborníků čelit tomuto jevu?

Většina pedagogů je nepřipravena, což platí i o dalších odbornících. Napovídá tomu i výsledek celonárodního výzkumu, který ukázal, že na 90 % učitelů nedokáže vyřešit nejjednodušší diagnostickou situaci.

Jednou z příčin je fakt, že neexistuje instituce, která by se systematicky zabývala vzděláváním v oblasti prevence šikanování. Velmi si vážím škol a nadšenců, kteří se problematikou šikanování zabírají, zavedli např. výběrový předmět agresivita a šikanování. Zde na Pedagogické fakultě UP v Olomouci se uvedenému tématu věnují např. Antonín Bůžek, Ph.D., z katedry pedagogiky a PaedDr. Marie Hrachovcová a PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D., z katedry občanské výchovy.

Doufám, že i pouhé tyto dvě informace naznačily, jak je pedagogické pole v oblasti prevence šikanování neorané a jak mnoho práce nás čeká.

Myslím, že v současné době má školní šikanování více co říci o stavu pedagogiky, než pedagogika o fenoménu a prevenci šikanování. Pedagogové tento znepokojivý stav zatím ani nezaznamenali.

_literatura

BENDL, S. (2001): Kam kráčíš šikano? Učitelské listy, roč. 7, č. 7, s. 20–21

HAVLÍKOVÁ, M., KOLÁŘ, M. (2001): Sociální klima v prostředí základních škol ČR. Praha: MŠMT ČR

KOLÁŘ, M. (2001): Bolest šikanování. Praha: Portál